

Σιάσος, Σ. (2023). Στάσεις και αντιλήψεις των μαθητών για τη χρήση της Μελέτης «Του κύκλου τα γυρίσματα» στο μάθημα του ταμπουρά στο Μουσικό Σχολείο Ιλίου. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 278-287). Ε.Ε.Μ.Ε.

Στάσεις και αντιλήψεις των μαθητών για τη χρήση της Μελέτης «Του κύκλου τα γυρίσματα» στο μάθημα του ταμπουρά στο Μουσικό Σχολείο Ιλίου

Σπύρος Σιάσος

Καθηγητής ταμπουρά Μουσικού Σχολείου Ιλίου
siasospyros@yahoo.gr

Περίληψη

Το παρόν άρθρο αναφέρεται στη διδασκαλία του μαθήματος του ταμπουρά στα Μουσικά Σχολεία. Ειδικότερα, αντικατοπτρίζει την προσπάθεια να ενταχθεί το μάθημα του ταμπουρά στο εδώ και τώρα, δηλαδή να συνδεθεί η ύλη του μαθήματος με την καθημερινότητα του σχολείου και κατ'επέκταση των μαθητών. Σε αυτό το πλαίσιο, συγκεντρώθηκαν κάλαντα και δημοτικά τραγούδια, τα οποία αναφέρονται σε συγκεκριμένες εορτές και ανθρώπινες λειτουργίες και στη συνέχεια διασκευάστηκαν ειδικά για ταμπουρά. Στο σύνολό τους, περιγράφουν ένα θεματικό μουσικό κύκλο του σχολικού έτους, ο οποίος αρχίζει με κάλαντα του Δωδεκαημέρου και τελειώνει με τραγούδια του Τρύγου. Το εκπαιδευτικό αυτό υλικό εμπλουτίστηκε με λαογραφικές και ιστορικές πληροφορίες, εκδόθηκε ως ηλεκτρονικό βιβλίο (e-book) με τίτλο «Του κύκλου τα γυρίσματα» και χρησιμοποιήθηκε στη διδασκαλία του μαθήματος του ταμπουρά. Στο τέλος του σχολικού έτους διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα που εξετάζει τις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητών/τριών για τη χρήση του εν λόγω εκπαιδευτικού υλικού. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 70 μαθητές/τριες και των τριών τάξεων του Μουσικού Γυμνασίου Ιλίου. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι μαθητές/τριες είναι σε υψηλό βαθμό ικανοποιημένοι/ες και ενθουσιασμένοι/ες από τη διάνθηση της ύλης του μαθήματος του ταμπουρά με δημοτικά τραγούδια και χορούς που ακολουθούν τον κύκλο του χρόνου. Η επιλογή αυτή συνέβαλε στο (i) να αυξήσουν οι μαθητές/τριες τον χρόνο που μελετούν ταμπουρά, (ii) να συμμετέχουν παίζοντας ταμπουρά σε μικρά μουσικά σύνολα και (iii) να αγαπήσουν περισσότερο τον ταμπουρά.

Λέξεις κλειδιά: ταμπουράς, δημοτικό τραγούδι, Μουσικά Σχολεία, Ελληνική παραδοσιακή μουσική

Attitudes and perceptions of students about the use of the Study "The Cycles with their Trails" in the tampouras lesson at the Music School of Ilion.

Spyros Siasos

Tampouras Teacher, Music School of Ilion
siasospyros@yahoo.gr

Abstract

The paper in scope refers to the teaching of the tampouras lesson in Music Schools. In particular, it reflects the effort to integrate the tampouras lesson into the here-and-now to connect the teaching material with the daily school life and consequently the life of the students. In this context, carols and folk songs, which refer to specific festivals and human functions, were collected and then adapted specifically for the tampouras instrument. The topics of this collection of songs describe the yearly cycle adapted on the school year, which begins with the carols and ends with the songs of the wine harvest. This enriched educational material was published as an e-book entitled as "The Cycles with their Trails" and is available on the website of the Music School of Ilion as a teaching aid for the tampouras lesson. At the end of the school year, a qualitative survey was conducted, using a semi-structured interview, on a sample of 70 students.

After analyzing the results, it was concluded that the students are highly satisfied and excited by the structure of the material of the tampouras lesson which was enriched with folk songs and dances that follow the cycle of the year. This choice helped to (i) increase the time students spend playing the tampouras instrument, (ii) participate in playing the tampouras instrument in small music ensembles, and (iii) love the tampouras instrument even more.

Keywords: tampouras, traditional folk song, Music Schools, Greek traditional music

Εισαγωγή

Η διδασκαλία της δημοτικής μουσικής εντάχθηκε στην τυπική εκπαίδευση με την ίδρυση των Μουσικών Σχολείων (ΦΕΚ 296/Α/30-12-1988). Σήμερα, η δημοτική μουσική διδάσκεται συστηματικά στη δημόσια δευτεροβάθμια (Μουσικά Σχολεία) και τριτοβάθμια εκπαίδευση (Τμήματα Μουσικών Σπουδών) και σε ιδιωτικά Ωδεία και Σχολές Παραδοσιακής Μουσικής (ΦΕΚ 77/Β/17-1-2022). Στα Μουσικά Σχολεία, η δημοτική μουσική προσεγγίζεται μέσα από το τρίπτυχο των μαθημάτων της θεωρίας και πράξης της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής (Ε.Π.Μ.), ενός παραδοσιακού οργάνου αναφοράς που στα περισσότερα σχολεία είναι ο ταμπουράς και του μαθήματος των παραδοσιακών χορών (ΦΕΚ 2858/Β/29-12-2015).

Ένας από τους προβληματισμούς που τίθενται σε μελέτες που διερευνούν τη μετάβαση της διδασκαλίας της δημοτικής μουσικής και των παραδοσιακών οργάνων από την άτυπη/προφορική, στην τυπική/εγγράμματη εκπαίδευση, είναι ο τρόπος που μπορεί να γίνει αποτελεσματικά η μετάδοση στοιχείων του παραδοσιακού πολιτισμού στους μαθητές σήμερα (Φλωράκη, 2019· Παπαζαχαρίου-Χριστοφόρου, 2016· Σταύρου, 2009· Διονυσίου, 2009). Σύγχρονα διδακτικά μοντέλα υποστηρίζουν τη βιωματική ενασχόληση του μαθητή με την παραδοσιακή μουσική, λαμβάνοντας υπόψιν τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες του (Διονυσίου, 2009, 2016· Σιάσος, 2016· Κατσανεβάκη & Πετρινώτη, 2021). Κατά τη θέση αυτή, θα πρέπει οι μαθητές να συνδέσουν τα στοιχεία της παράδοσης με την καθημερινότητά τους, να τα ανακαλύψουν ξανά μέσα από τη δική τους σημερινή ματιά (Charman, 1993), να τα αναδημιουργήσουν και να τα αναπλαισιώσουν (Goetze, 2017). Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι στις μέρες μας, η διδασκαλία της δημοτικής μουσικής στο αστικό περιβάλλον των Μουσικών Σχολείων αποτελεί μία επιπολιτιστική διαδικασία (Βερβέρης, 2021). Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να αφομοιώσουν στοιχεία μιας μουσικής που είναι στενά δεμένη με το πολιτισμικό, οικονομικό, κοινωνικό, χωρικό και χρονικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε και διαφέρει σημαντικά από το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν οι νέοι σήμερα.

Συνεπώς, ο/η καθηγητής/ήτρια της παραδοσιακής μουσικής πρέπει να επιλέξει και να χρησιμοποιήσει τις κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους και εργαλεία για να αναπτύξει με τους μαθητές του μία διαλεκτική διαδικασία ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν (Robinson, 1999). Η διαδικασία αυτή θα προσδώσει εν τέλει μία διαφορετική λειτουργική χρήση στο δημοτικό τραγούδι.

Η μελέτη «Του κύκλου τα γυρίσματα»

Τη χρυσή τομή μεταξύ παρελθόντος και παρόντος της λειτουργικότητας του δημοτικού τραγουδιού, προσπαθεί να προσεγγίσει η μελέτη για τη διδασκαλία του ταμπουρά στα Μουσικά Σχολεία *Του κύκλου τα γυρίσματα* (Σιάσος, 2021). Ειδικότερα, αποτελεί την προσπάθεια να ενταχθεί το μάθημα του ταμπουρά στο εδώ και τώρα, δηλαδή να συνδεθεί η ύλη του μαθήματος με την καθημερινότητα του σχολείου και κατ' επέκταση των μαθητών. Η διασύνδεση αυτή, εναρμονίζεται πλήρως με τη λειτουργική

χρήση του δημοτικού τραγουδιού κατά την περίοδο δημιουργίας του στο φυσικό του περιβάλλον.

Το δημοτικό τραγούδι ήταν συνδεδεμένο με την καθημερινότητα και συνυφασμένο με συγκεκριμένες λειτουργίες των ανθρώπων, σε ατομικό ή σε συλλογικό επίπεδο. Πλαισίωνε πράξεις, καταστάσεις και ανάγκες των ανθρώπων, τις οποίες επέτεινε, καλλώπιζε και εξάγνιζε π.χ. τραγούδια της αγάπης, του γάμου, της ξενιτιάς, μοιρολόγια κ.ά. Επίσης, πλαισίωνε θεσμοθετημένες εορτές και πανηγύρια, τα οποία χαρακτηρίζονται από το δικό τους τοπικό μουσικό ρεπερτόριο και ήχο (Καψωμένος, 1996· Πολίτης, 2010).

Αναζητώντας τη λειτουργική χρήση του δημοτικού τραγουδιού στο μάθημα του ταμπούρα, με τη συμμετοχή των μαθητών/τριών, συγκεντρώσαμε κάλαντα και δημοτικά τραγούδια, τα οποία αναφέρονται σε συγκεκριμένες εορτές και ανθρώπινες λειτουργίες και τα εμπλουτίσαμε με λαογραφικές και ιστορικές πληροφορίες. Στο σύνολό τους, τα τραγούδια αυτά περιγράφουν ένα θεματικό μουσικό κύκλο του σχολικού έτους, ο οποίος αρχίζει με κάλαντα του Δωδεκαημέρου και τελειώνει με τραγούδια του Τρύγου.

Επιπρόσθετα, για να μπορέσουν οι μαθητές να αποκωδικοποιήσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο που διασκευάστηκαν τα τραγούδια, καταγράψαμε σε μία ειδική ενότητα τους βασικότερους κανόνες οργανοχρησίας του ταμπούρα. Οι κανόνες, στο σύνολό τους, περιγράφουν μια πρόταση παιξίματος και διδασκαλίας του ταμπούρα (θέσεις - δαχτυλισμούς, πενιές κ.ά.) που παρουσιάστηκε για πρώτη φορά αναλυτικά στη *Μέθοδο Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας* (Σιάσος, 2014). Η τυποποίηση του παιξίματος του ταμπούρα μέσω θέσεων οργανοχρησίας οδηγεί στην ελάττωση των μετακινήσεων του αριστερού χεριού κατά μήκος του βραχίονα, με αποτέλεσμα τη μικρότερη δυνατή μυϊκή κόπωση. Επίσης, η σωστή τοποθέτηση των δαχτύλων του αριστερού χεριού στον βραχίονα του ταμπούρα βοηθάει τον/την μαθητή/ήτρια να εκτελέσει ευκολότερα τεχνικές όπως legato, αποτζιατούρες και τρίλιες, καθώς και να αναπτύξει την ταχύτητα παιξίματός του. Στόχος της τυποποίησης της μουσικής εκτέλεσης είναι οι μαθητές/τριες να αναπτύξουν την αισθητηριακή μνήμη και ειδικότερα την οπτική, ακουστική και κιναισθητική μνήμη τους (Ζαχαροπούλου, 2006· Baddeley, 1999).

Το παραπάνω εκπαιδευτικό υλικό εκδόθηκε ως ηλεκτρονικό βιβλίο (e-book) με τίτλο *Του κύκλου τα γυρίσματα* και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του Μουσικού Σχολείου Ιλίου ώστε να είναι προσβάσιμο σε όλη την εκπαιδευτική και μαθητική κοινότητα.

Η έρευνα

Μεθοδολογική προσέγγιση/Περιγραφή του δείγματος

Το σχολικό έτος 2018-2019 η μελέτη *Του κύκλου τα γυρίσματα* χρησιμοποιήθηκε στη διδασκαλία του μαθήματος του ταμπούρα στο Μουσικό Σχολείο Ιλίου. Στο τέλος του έτους, διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα, μέσω ημιδομημένης συνέντευξης, που εξετάζει τις αντιλήψεις, τις σκέψεις και τις εμπειρίες των μαθητών/τριών για τη χρησιμοποίηση του εν λόγω εκπαιδευτικού υλικού στο μάθημα του ταμπούρα.

Επιπλέον, επειδή η καταγραφή για ταμπούρα των τραγουδιών της Μελέτης και η μέθοδος διδασκαλίας που ακολουθήθηκε έγιναν σύμφωνα με τη *Μέθοδο Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας* (Σιάσος, 2014) και το *Μοντέλο Διδασκαλίας του Ταμπούρα* (Σιάσος, 2016) αντίστοιχα, κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθεί κατά πόσο ωφέλησαν ή δεν ωφέλησαν τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά εργαλεία την παιδαγωγική διαδικασία. Βασικοί στόχοι της χρήσης των παραπάνω εκπαιδευτικών εργαλείων είναι αφενός μεν η σύνδεση του μαθήματος της Ε.Π.Μ. μέσω κοινών μουσικών γραμματισμών, με το μάθημα του ταμπούρα και αφετέρου δε ο

συνδυασμός παραδοσιακών προφορικών τεχνικών με σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 70 μαθητές/τριες των τριών τάξεων του Γυμνασίου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου, εκ των οποίων οι 31 είναι αγόρια (ποσοστό 44,25%) και οι 39 κορίτσια (ποσοστό 55,75%). Οι 22 μαθητές/τριες (15αγ./7κορ.) φοιτούν στην Α΄ Γυμνασίου, οι 29 (18αγ./11κορ.) στη Β΄ Γυμνασίου και οι 19 (5αγ./14κορ.) στη Γ΄ Γυμνασίου. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ανά ομάδες από τρεις έως και επτά μαθητές/τριες.

Τα τραγούδια του κύκλου του χρόνου ανάλογα με τη δυσκολία τους, τον ρυθμό και τον Ήχο της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής (Β.Ε.Μ) που είναι τονισμένα, εντάχθηκαν στο γενικότερο πλαίσιο της ύλης όπως αυτή καθορίζεται στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος του ταμπουρά (ΦΕΚ 2858/Β/29-12-2015) και η διδασκαλία τους έγινε με βάση το θεματικό τους περιεχόμενο π.χ. κάλαντα τον Δεκέμβριο, ιστορικά τον Μάρτιο κ.ο.κ.

Ο μέσος όρος του πλήθους των τραγουδιών που διδάχθηκαν οι μαθητές/τριες της Α΄ Γυμνασίου κατά το σχολικό έτος 2018-2019 είναι περίπου 12 (Μ.Ο. 11.64), της Β΄ Γυμνασίου είναι περίπου 16 (Μ.Ο. 15.69) και της Γ΄ Γυμνασίου είναι περίπου 19 (Μ.Ο. 19.32). Από το σύνολο των τραγουδιών που διδάχθηκαν, τα τραγούδια που ανήκουν στον κύκλο του χρόνου στην Α΄ Γυμνασίου είναι περίπου 8 (Μ.Ο. 8.23), στη Β΄ Γυμνασίου είναι περίπου 9 (Μ.Ο. 8.89) και στη Γ΄ Γυμνασίου είναι περίπου 13 (Μ.Ο. 12.89).

Η διενέργεια της παρούσας έρευνας εκπορεύεται από την ανάγκη βελτίωσης της διδασκαλίας μέσα από την πρακτική διερεύνηση, τον αναστοχασμό που οδηγεί σε τροποποίηση της πρακτικής και εν τέλει τη συνεισφορά σε μία διαρκώς αναπτυσσόμενη γνωστική βιβλιοθήκη που θα μπορούσε να εμπλουτίζει την εκπαιδευτική πολιτική, πρακτική και εκπαιδευτική θεωρία (Stenhouse, 1975). Βασικός περιορισμός της έρευνας είναι ο διττός ρόλος του εκπαιδευτικού ως ερευνητή και δασκάλου ταμπουρά των μαθητών/τριών. Κατά συνέπεια, για να νιώσουν οι μαθητές/τριες όσο το δυνατόν πιο ελεύθεροι/ες να αποτιμήσουν με ειλικρίνεια την εκπαιδευτική τους εμπειρία σε μία συνέντευξη από τον δάσκαλό τους, επιχειρήθηκε η δημιουργία κατάλληλου κλίματος εμπιστοσύνης στο πλαίσιο μιας ομαδικής ανοιχτής συζήτησης.

Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, οι ερωτήσεις κατά την ημιδομημένη συνέντευξη κυμάνθηκαν σε τρεις θεματικούς άξονες.

- i. Σύνδεση θεωρίας και πράξης δια μέσου του μαθήματος του ταμπουρά,
- ii. Ύλη του μαθήματος,
- iii. Διάδραση/συμμετοχή μαθητών/τριών.

Σύνδεση θεωρίας και πράξης

Τα ερωτήματα που τέθηκαν προς συζήτηση στους μαθητές στον πρώτο θεματικό άξονα επικεντρώνονται κυρίως:

- Στη χρήση της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας (Β.Ε.Σ.) ως σύστημα καταγραφής των τραγουδιών στο μάθημα του ταμπουρά,
- στη διδασκαλία κοινών τραγουδιών/χορών (κοινής ύλης) με τα μαθήματα της Ε.Π.Μ. και των Παραδοσιακών Χορών και
- στη χρήση του ταμπουρά ως μουσικό όργανο που βοηθάει τον μαθητή να κατανοήσει τα ιδιαίτερα μουσικά χαρακτηριστικά της Ε.Π.Μ. (Διαστήματα, Ήχους, Ρυθμό, Τοπικό ρεπερτόριο κ.ά).

Στην πρώτη ερώτηση, ποιο σύστημα καταγραφής των τραγουδιών θα επέλεγαν να χρησιμοποιείται στο μάθημα του ταμπουρά, μεταξύ Βυζαντινής Εκκλησιαστικής και

Δυτικής Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας (Δ.Ε.Σ.), οι απαντήσεις των μαθητών/τριών διαφοροποιούνται ανάλογα με την τάξη φοίτησης.

Οι μαθητές/ήτριες της Α΄ Γυμνασίου διδάχθηκαν τα 3/4 της ύλης του μαθήματος του ταμπουρά με παρτιτούρες σε Β.Ε.Σ. και τα υπόλοιπα τραγούδια σε Δ.Ε.Σ. Σχεδόν όλοι οι μαθητές/ήτριες υποστήριζαν ότι η διδασκαλία του ταμπουρά με Β.Ε.Σ., ιδιαίτερα στην αρχή του σχολικού έτους, τους ωφέλησε στο να κατανοήσουν και να μάθουν πιο γρήγορα τους χαρακτήρες της Β.Ε.Μ. και τις μεταξύ τους συμπλοκές καθώς και να συνδυάσουν αποτελεσματικότερα τις θεωρητικές γνώσεις του μαθήματος της Ε.Π.Μ. με την πράξη του ταμπουρά. Γεγονός είναι ότι η πλειοψηφία των μαθητών/τριών διδάσκονται για πρώτη φορά τη θεωρία και τους χαρακτήρες της Β.Ε.Μ. κατά τη φοίτησή τους στο Μουσικό Σχολείο, εν αντιθέσει με τις νότες στο πεντάγραμμο που είτε τις έχουν γνωρίσει στο Δημοτικό είτε όσοι ήδη παίζουν κάποιο μουσικό όργανο, στο Ωδείο. Μαθήτριες της Α΄ Γυμνασίου αναφέρουν χαρακτηριστικά:

Μαθήτρια Α΄ Γυμν.: «πολλά σημάδια τα είχαμε κάνει πρώτα εδώ και στο μάθημα [της Θεωρίας] τα ήξερα».

Μαθήτρια Α΄ Γυμν.: «εδώ τα εξηγήσαμε πολλές φορές και έτσι τα θυμάμαι».

Όσον αφορά τη δυσκολία διαβάσματος της παρτιτούρας σε Β.Ε.Σ. με ταυτόχρονο παίξιμο του ταμπουρά, σχεδόν όλοι οι μαθητές/ήτριες υποστήριζαν ότι ο τρόπος που γινόταν η παράδοση του τραγουδιού και ιδιαίτερα η τεχνική του επιμερισμού των φράσεων σε συνδυασμό με τις πολλές επαναλήψεις παιξίματός τους με ταυτόχρονο τραγούδι των φθόγγων (βλ. Μοντέλο Διδασκαλίας του Ταμπουρά, Σιάσος, 2016), τους/τις βοηθάει να απομνημονεύουν το τραγούδι κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Όπως αναφέρει και η Διονυσίου (2002) σε έρευνά της, οι μαθητές/ήτριες στα μαθήματα των παραδοσιακών οργάνων προτιμούν την προφορική-ακουστική μέθοδο διδασκαλίας έναντι της διδασκαλίας με χρήση παρτιτούρας.

Εν αντιθέσει με τους μαθητές/ήτριες της Α΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/ήτριες της Β΄ και περισσότερο οι μαθητές/ήτριες της Γ΄ Γυμνασίου υποστήριζαν ότι, οι παρτιτούρες με Β.Ε.Σ. τους/τις δυσκολεύουν περισσότερο κατά τη μελέτη τους στο σπίτι. Επιπλέον, θεωρούν ότι επειδή ήδη γνωρίζουν τους χαρακτήρες της Β.Ε.Μ. από το μάθημα της Ε.Π.Μ., η χρήση παρτιτούρας με Β.Ε.Σ. στο μάθημα του ταμπουρά δεν τους ωφελεί πολύ.

Μαθητής Β΄ Γυμν.: «Η Βυζαντινή [Εκκλησιαστική Σημειογραφία] έχει ένα παραπάνω βήμα. Πρώτα πρέπει να το μετατρέψεις [το τραγούδι] σε νότες στο μυαλό σου και μετά να το παίζεις».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Πέρσι, στην Πρώτη Γυμνασίου, με είχε βοηθήσει γιατί ήταν εύκολα τα κομμάτια και μάθαινα και τα σημάδια, φέτος με δυσκόλεψαν τα τραγούδια που κάναμε στη Βυζαντινή [σημειογραφία] να τα καταλάβω, να βγάλω τις νότες και μετά τα ξεχνούσα γιατί δεν ήταν σαν την Ευρωπαϊκή [σημειογραφία] να βλέπω τις νότες».

Εξαίρεση αποτέλεσαν οι παρτιτούρες σε Β.Ε.Σ. των τραγουδιών στους χρωματικούς Ήχους Δεύτερο και πλάγιο του Δευτέρου. Η ανάλυση των διαστημάτων στον ταμπουρά των χρωματικών Ήχων και η εξήγηση της ενέργειας των φθορών κατά την εκμάθηση των τραγουδιών, βοήθησαν τους μαθητές να λύσουν τις απορίες που είχαν από το θεωρητικό τους μάθημα.

Μαθητής Γ΄ Γυμν.: «Εγώ την κλίμακα του πλαγίου του δευτέρου εδώ την έμαθα (...) κατάλαβα τις θέσεις των νοτών και το γύρισμα τους [Μικτή κλίμακα του Ήχου πλ. του Β΄] στο *έχε γεια Παναγιά*».

Μαθητής Β΄ Γυμν.: «Χρησιμοποίησα τον ταμπουρά στο μάθημα της θεωρίας (...) επειδή όταν δεν ήξερα τη μελωδία προσπάθησα να την παίξω στον ταμπουρά για να τη βρω».

Μαθητής Β΄ Γυμν.: «Εμένα με βοήθησε πολύ γιατί είχα πολλά κενά στη θεωρία και τώρα τα κατάλαβα».

Οι μαθητές/ήτριες της Α΄ Γυμνασίου στο σύνολό τους ανέφεραν ότι, όταν το προς διδασκαλία τραγούδι το είχαν ακούσει παλιότερα ή το είχαν τραγουδήσει στο μάθημα της Μουσικής στο Δημοτικό τους φαινόταν ευκολότερο και αποστήθιζαν τη μελωδία πιο γρήγορα. Επίσης, οι μαθητές/ήτριες της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου, που πλέον έχουν αποκτήσει περισσότερες μουσικές εμπειρίες και ακούσματα δημοτικών τραγουδιών, μέσα από τη σπουδή τους στο Μουσικό Σχολείο, πιστεύουν ότι όταν το τραγούδι το έχουν διδαχθεί στη χορωδία ή στο μάθημα της Ε.Π.Μ. ή το έχουν χορέψει στο μάθημα του χορού και τους αρέσει, μπορούν να το μάθουν στον ταμπουρά πιο εύκολα. Άλλωστε, πολλές φορές μαθητές/ήτριες έρχονται στο μάθημα του ταμπουρά και ζητάνε από τον/την καθηγητή/ήτρια να τους δείξει κάποιο παραδοσιακό τραγούδι που άκουσαν και τους άρεσε. Σε αυτή την περίπτωση ο/η μαθητής/ήτρια, ως συνδιαμορφωτής της ύλης του μαθήματος, δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και καταβάλει υψηλή προσπάθεια για να μάθει το τραγούδι που ζήτησε. Επιπλέον, έρευνες έχουν δείξει ότι όταν οι μαθητές/ήτριες συμμετέχουν ενεργά στον σχεδιασμό του μαθήματος, αναπτύσσουν δεξιότητες κριτικής και δημιουργικής σκέψης (Περακάκη, 2009).

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Τον Κάβουρα [*Παντρεύεται ο κάβουρας*] τον είχαμε τραγουδήσει στο Δημοτικό και το θυμόμουν. Αν το ξέρω από πριν, ναι, μου είναι πιο εύκολο να το μάθω».

Μαθητής Β΄ Γυμν.: «Αν κάνουμε ένα ωραίο κομμάτι που μου αρέσει, ασχολούμαι πιο πολύ και μου αρέσει πολύ το όργανο».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Το *Μες του Αιγαίου* το τραγούδησα [στις εισαγωγικές εξετάσεις] και μπήκα στο Μουσικό [Σχολείο] και το ήξερα και όταν το παίξαμε στον ταμπουρά πολύ μου άρεσε και το έπαιζα συνέχεια (...) είναι το αγαπημένο μου».

Ως προς το τρίτο σκέλος των ερωτήσεων, οι μαθητές μέσα από τις απαντήσεις τους αναγνώρισαν την ιδιότητα του ταμπουρά ως εποπτικού μέσου με το οποίο κατανόησαν στην πράξη τα διαστήματα της Β.Ε.Μ. και τις διαφορές τους με τα διαστήματα της Δυτικής Ευρωπαϊκής Μουσικής.

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Στα προφορικά μας βοήθησε. Μπορούσαμε να σκεφτούμε τα τάστα του ταμπουρά και να προχωρήσουμε τη κλίμακα νη, πα, βου, γα, δι...».

Μαθητής Γ΄ Γυμν.: «[Το μάθημα του ταμπουρά] με βοήθησε να καταλάβω τα μόρια των διαστημάτων».

Μαθητής Γ΄ Γυμν.: «Ο ταμπουράς βοηθάει γιατί έχει όλα τα διαστήματα έτοιμα και μπορώ να παίξω τον Ήχο που θέλω».

Υλη του μαθήματος

Στον δεύτερο θεματικό άξονα της συνέντευξης οι μαθητές/ήτριες ρωτήθηκαν αν και κατά πόσο τους άρεσαν ή/και βρήκαν ενδιαφέροντα τα τραγούδια που διδάχθηκαν στο μάθημα του ταμπουρά. Επίσης, ρωτήθηκαν κατά πόσο επηρεάζει την απάντησή τους στην παραπάνω ερώτηση η επιλογή να εμπλουτιστεί το ρεπερτόριό τους με τραγούδια που αναφέρονται στον κύκλο του χρόνου.

Η πλειοψηφία των μαθητών/τριών και στις τρεις τάξεις του γυμνασίου υποστήριξαν ότι, μέσω του μαθήματος του ταμπουρά, γνώρισαν και έπαιξαν δημοτικά τραγούδια από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Η εμπειρία τους αυτή, τους ενίσχυσε το ενδιαφέρον και την αγάπη τους για την ελληνική παραδοσιακή μουσική. Επιπρόσθετα, ανέφεραν ότι βρήκαν πολύ ενδιαφέρον τον εμπλουτισμό της ύλης του μαθήματος με τραγούδια από τον κύκλο του χρόνου. Ιδιαίτερη αναφορά, πολλοί/ές μαθητές/ήτριες έκαναν για τα κάλαντα του Δωδεκαήμερου. Έχοντας ως κίνητρο τη συμμετοχή τους στο έθιμο των καλάντων, οι μαθητές/ήτριες έδειξαν ενδιαφέρον να μάθουν να παίζουν στον ταμπουρά κάλαντα από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Τα κάλαντα που έμαθαν είτε τα έπαιξαν σε συγγενείς στο σπίτι τους είτε τα έπαιξαν στον ταμπουρά κατά το έθιμο από σπίτι σε σπίτι, σε μικρά μουσικά σύνολα που δημιούργησαν.

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Τα κάλαντα τα έπαιξα πολλές φορές για να τα μάθω και να βγω να τα παίξω».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Μου άρεσε που παίζαμε επίκαιρα κομμάτια γιατί είχαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον (...) μου άρεσαν τα χελιδονίσματα γιατί δεν το περίμενα να υπάρχουν κάλαντα για την Άνοιξη, νόμιζα ότι τα κάλαντα ήταν μόνο τα Χριστούγεννα».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Εγώ προτιμώ το σαξόφωνο από τον ταμπουρά αλλά όταν κάναμε τραγούδια που ακολουθούν το ημερολόγιο, αποκριατικά, κάλαντα, καλοκαιρινά το μάθημα γίνεται αυτόματα πιο ενδιαφέρον και είναι ένα κίνητρο να προσπαθήσουμε και να παίζουμε περισσότερο και να αγαπήσουμε περισσότερο τον ταμπουρά».

Μαθητής Β΄ Γυμν.: «Μας ενδιαφέρει περισσότερο να παίζουμε ένα τραγούδι που ήδη ξέρουμε όπως τα κάλαντα, να το βγάλουμε σε ένα όργανο, όπως ο ταμπουράς και να το παίζουμε σε συγγενείς, σε φίλους».

Επίσης, η αναφορά του μαθήματος του ταμπουρά στον κύκλο του χρόνου, οδήγησε τους/τις μαθητές/ήτριες να συνδυάσουν τα διδασκόμενα τραγούδια και τη λειτουργικότητά της δημοτικής μουσικής με προηγούμενες εμπειρίες τους, δημιουργώντας έτσι μεταφορικούς σχηματισμούς και νέες εμπειρίες (Swanwick, 1999).

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Τα τραγούδια τα έχω κάνει εικόνες. Τα σύνδεα με εξώφυλλα δίσκων. Τη Μαύρη ζωή τη φαντάζομαι ως ένα παιδί με μαύρα (...) στα Κλεφτόπουλα έχω βάλει στο εξώφυλλο τη γιαγιά μου με μαύρα ρούχα (...) τα έχω κάνει εικόνες τα τραγούδια αυτά».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Όταν παίζαμε την Αμπελοκουτσούρα θυμόμουν το καλοκαίρι στο νησί μου την Ικαρία και το πανηγύρι που χορεύουμε όλοι...».

Μαθήτρια Γ΄ Γυμν.: «Έμαθα τα κάλαντα και θα το θυμάμαι αυτό. Έμαθα κάτι να παίζω στον ταμπουρά και να το δείξω σε κάποιον (...) τα έπαιξα σε συγγενείς και φίλους. Θα μου μείνει αυτό».

Διάδραση/Συμμετοχή των μαθητών/τριών

Σημαντικό στόχο της διδασκαλίας του μαθήματος αποτελεί η ενθάρρυνση των μαθητών/τριών να συμμετάσχουν ή/και να δημιουργήσουν μουσικά σύνολα παίζοντας ταμπουρά είτε εντός του σχολείου είτε στον ελεύθερο χρόνο τους εκτός του σχολείου. Η συμμετοχή τους σε μουσικά σύνολα προάγει τη μεταξύ τους συνεργασία και επικοινωνία καθώς και τη θετική στάση και την αγάπη τους προς τη δημοτική μας μουσική (Σιάσος, 2016). Επίσης, η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε μουσικά σύνολα ενεργοποιεί και αναπτύσσει τη μουσικότητά τους, διαδικασία που τους οδηγεί στη δημιουργία και τη σύνθεση (Small, 1998).

Στο πλαίσιο αυτό, προτάθηκε στους/στις μαθητές/ήτριες της Α΄ Γυμνασίου, αν και έπαιζαν ταμπουρά μόλις πέντε μήνες, να δημιουργήσουν ένα μεγάλο σύνολο με ταμπουράδες και να πλαισιώσουν την Εθνική Εορτή της 25ης Μαρτίου. Οι μαθητές/ήτριες, βλέποντας με ενθουσιασμό την πρωτοβουλία αυτή, ανταποκρίθηκαν θετικά και μετά από την αντίστοιχη προετοιμασία κατά τη διάρκεια του μαθήματος του ταμπουρά, πλαισιώσαν μουσικά τη σχολική γιορτή.

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Εμένα η παραδοσιακή μουσική δεν μου άρεσε καθόλου (...) αλλά τώρα με τον ταμπουρά και μετά από τη συναυλία μου αρέσει πολύ».

Μαθητής Α΄ Γυμν.: «Νιώσαμε ωραία γιατί συνεργαστήκαμε με τους συμμαθητές μας σε μια μεγάλη συναυλία, και παίξαμε μπροστά σε κοινό».

Μαθήτρια Α΄ Γυμν.: «Πίστευα στην αρχή ότι θα με δυσκολέψει γιατί δεν είχα κάνει ποτέ έγχορδο (...) είπα -πω τί είναι αυτό που μας βρήκε- μετά άλλαξα γνώμη γιατί μπόρεσα να παίξω!».

Επίσης, οι μαθητές/ήτριες της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου δημιούργησαν δύο μουσικά σύνολα ταμπουράδων και παρουσίασαν στους/στις συμμαθητές/ήτριες της τάξης τους από δύο τραγούδια στο πλαίσιο της δράσης του σχολείου «Οι μαθητές παίζουν για τους μαθητές».

Μαθήτρια Β΄ Γυμν.: «Εμένα μου άρεσε που παίξαμε όλοι μαζί γιατί μάθαμε τα κομμάτια πολύ καλά και παίξαμε και τραγουδήσαμε και ήταν πολύ ωραία».

Μαθήτρια Γ΄ Γυμν.: «Ήταν μια ευκαιρία να εκτεθείς και να παίξεις μουσική, γιατί με την παραδοσιακή μουσική παίζεις περισσότερες συναυλίες (...) γιατί εγώ κάνω πιάνο επιλογής και παίζω μια φορά το χρόνο και αν (...) και μόνο ντουέτα (...) μου άρεσε που τραγουδήσαμε, μετά από αυτή τη γιορτή είμαστε πιο κοντά με τη Μαρία».

Είναι γεγονός ότι, η επίτευξη ενός υψηλού στόχου, όπως είναι η εκμάθηση ενός ρεπερτορίου και η παρουσίασή του σε μία συναυλία, δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα στους/στις μαθητές/ήτριες. Τα συναισθήματα αυτά λειτουργούν ως κίνητρο για να προσπαθήσουν και για άλλες αντίστοιχες επιτυχίες, ώστε να βιώσουν ξανά ανάλογα συναισθήματα (Ζαφειροπούλου, 2000).

Συμπεράσματα/Προτάσεις

Από τα ευρήματα της έρευνας συμπεραίνεται ότι η χρήση της Β.Ε.Σ., ιδιαίτερα στα πρώτα μαθήματα του ταμπουρά, σε συνδυασμό με μία προφορικο-ακουστικοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας ωφελεί τους/τις μαθητές/ήτριες της Α΄ γυμνασίου να κατανοήσουν πιο γρήγορα τους γραμματισμούς της Β.Ε.Μ. που χρησιμοποιούνται στο μάθημα της Ε.Π.Μ. Από την άλλη, οι μαθητές/ήτριες της Β΄ και Γ΄ γυμνασίου, αν και θεωρούν ότι η Β.Ε.Σ. στο μάθημα του ταμπουρά τους δυσκολεύει, την βρήκαν ωφέλιμη όταν μέσω του μαθήματος του ταμπουρά εξηγήθηκαν οι απορίες που είχαν από το μάθημα της θεωρίας.

Επίσης, οι μαθητές/ήτριες διατείνονται ότι όταν γνωρίζουν ήδη τα τραγούδια που μαθαίνουν στον ταμπουρά, μέσα από εξωσχολικές ή/και από ενδοσχολικές μουσικές εμπειρίες, τότε τους είναι πιο ενδιαφέροντα και καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια να τα μάθουν.

Σύμφωνα με τις παραπάνω διαπιστώσεις, προτείνεται ο/η καθηγητής/ήτρια του ταμπουρά από κοινού με τους/τις καθηγητές/ήτριες των θεωρητικών της Ε.Π.Μ. και των παραδοσιακών χορών, να επιλέξουν και να ορίσουν, για κάθε τάξη και επίπεδο οργανοχρησίας, ένα corpus τραγουδιών που θα διδάξουν στο μάθημά τους, ώστε οι

μαθητές/ήτριες να προσεγγίσουν διαθεματικά και ολιστικά την Ε.Π.Μ. μέσα από το τρίπτυχο τραγούδι-μουσική πράξη-χορός.

Επιπρόσθετα, προτείνεται ο εμπλουτισμός της διδακτέας ύλης του ταμπουρά με τραγούδια και χορούς που αντιστοιχούν σε εθνικά δρώμενα του κύκλου του χρόνου. Η παιδαγωγική αυτή πρακτική μπορεί να εφαρμοστεί και στη διδασκαλία άλλων παραδοσιακών οργάνων, αφού όπως ανέδειξε η παρούσα έρευνα, συνέβαλε στο να αυξήσουν οι μαθητές/ήτριες τον χρόνο που μελετούν ταμπουρά, να συμμετέχουν παίζοντας ταμπουρά σε μικρά μουσικά σύνολα και ενίσχυσε το ενδιαφέρον και την αγάπη τους για το όργανο και γενικότερα για την ελληνική παραδοσιακή μουσική.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Baddeley, A. D. (1999). *Essentials of human memory*. Psychology Press.
- Βερβέρης, Α. (2021). «Μαθαίνεται αλλά διδάσκεται;» Η διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής σε περιβάλλοντα τυπικής και άτυπης μάθησης. Στο Α. Βέρβερης & Ι. Λίτος (Επιμ.), *Ζητήματα διδακτικής των μουσικών οργάνων. Γεφυρώνοντας θεωρία και πράξη* (σσ. 25-44). Δίσιγμα.
- Charman, L. (1993). *Διδακτική της τέχνης. Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή* (Μτφρ. Α. Λαπούρτας, Γ. Χαραλαμπίδης, Ε. Κυπραίους, Α. Βαρδάλου). Νεφέλη.
- Διονυσίου, Ζ. (2002). Προσέγγιση στη διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. *Μουσική Εκπαίδευση*, 2(3), 154-168.
- Διονυσίου, Ζ. (2009). Συμβολή στη διδακτική της μουσικής. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής* (σσ. 267-295). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Διονυσίου, Ζ. (2016). Βασικές έννοιες της προφορικότητας στην παραδοσιακή ή λαϊκή μουσική: Παραδοσιακή μουσική και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στη μουσική εκπαίδευση. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και άτυπες μορφές μουσικής διδασκαλίας-μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 176-185). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Ζαφειροπούλου, Μ. (2000). *Κατανοώντας τη συμπεριφορά μας: Ο ρόλος της μάθησης στην πρόσκτηση και εξέλιξη της συμπεριφοράς*. Καστανιώτη.
- Ζαχαροπούλου, Κ. (2006). Μια εισαγωγή στους μηχανισμούς και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται από εκτελεστές κατά τη διαδικασία απομνημόνευσης ενός μουσικού κομματιού. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 3, 70-84.
- Goetze, M. (2017). Repertoire as pedagogy: Music of diverse cultures. In F. Abrahams & P.D. Head (Eds.), *The Oxford Handbook of Choral Pedagogy* (pp. 319-341). Oxford University Press.
- Green, L. (2008). *Music, informal learning and the school: A new classroom pedagogy*. Ashgate.
- Κατσανεβάκη, Α., & Πετρινώτη, Κ. (2021). Το παραδοσιακό τραγούδι ως εμπειρία, τέχνη, επιτόπια έρευνα και διδασκαλία. Στο Α. Βέρβερης & Ι. Λίτος (Επιμ.), *Ζητήματα διδακτικής των μουσικών οργάνων. Γεφυρώνοντας θεωρία και πράξη* (σσ. 422-442). Δίσιγμα.
- Καψωμένος, Ε. (1996). *Δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση*. Πατάκης.
- Ong, W. (1997). *Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη. Η εκτεχνολόγηση του λόγου* (Μτφρ. Κ. Χατζηκυριάκου). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Παπαζαχαρίου-Χριστοφόρου, Μ. (2016). *Η ενσωμάτωση άτυπων διαδικασιών μουσικής μάθησης σε σχολική τάξη δημοτικού σχολείου στην Κύπρο* [Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Ε.Κ.Π.Α.].
- Περακάκη, Ε. (2009). *Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και το μάθημα της μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: η κριτική διδασκαλία* [Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Ε.Κ.Π.Α.].
- Πολίτης, Α. (2010). *Το δημοτικό τραγούδι*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Robinson, K. (1999). *Οι τέχνες στα σχολεία. Αρχές, πρακτικές, προβλέψεις* (Μτφρ. Α. Ζαφειρίου). Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης. Καστανιώτης.
- Σιάσος, Σ. (2014). *Μέθοδος οργανοχρησίας του ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας*. Αυτοέκδοση.
- Σιάσος, Σ. (2016). Μέθοδος οργανοχρησίας του ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής σημειογραφίας. Μια διαθεματική προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός γραμματισμός: Τυπικές και άτυπες μορφές μουσικής διδασκαλίας-μάθησης. Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση* (σσ. 429-439). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Σιάσος, Σ. (2021). *Τον κύκλο τα γυρίσματα. Μελέτη για τη διδασκαλία του ταμπουρά στα Μουσικά Σχολεία*. Αυτοέκδοση.

- Small, Ch. (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. Wesleyan University Press.
- Σταύρου, Γ. (2009). Διδακτικές προσεγγίσεις παραδοσιακών τραγουδιών. Στο Διονυσίου Ζ. & Αγγελίδου Σ. (Επιμ.), *Σχολική μουσική εκπαίδευση: Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 159-172). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Stenhouse, L. (1975). *An introduction to curriculum research and development*. Heinemann.
- Swanwick, K. (1999). *Teaching music musically*. Routledge.
- Φλωράκη, Λ. (2019). Διδασκαλία και μάθηση του ελληνικού παραδοσιακού βιολιού: από τη ρευστή βιωματική γνώση της προφορικότητας στην τυπική μουσική εκπαίδευση. Προσωπογραφίες τεσσάρων δασκάλων. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 17, 7-30.

ΦΕΚ

- Κοινή Υπουργική Απόφαση 7275/2022 (ΦΕΚ 77/Β/17-1-2022), «Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολών Παραδοσιακής Μουσικής».
- Νόμος 1824/1988 (ΦΕΚ 296/Α/30-12-1988), «Ίδρυση και λειτουργία Μουσικών Σχολείων».
- Υπουργική Απόφαση 203617/Δ2 (ΦΕΚ 2858/Β/28-12-2015), «Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια, Λύκεια)».